

موانع و تسهیل‌کننده‌های گذار موفق ورزشکاران المپیک ایران از حرفه ورزشی به زندگی اجتماعی

محمود گودرزی^۱ * ناهید کریمی^۲ * ابراهیم علیدوست قهفرخی^۳

چکیده

هدف این مقاله بررسی و شناخت عوامل تسهیل‌کننده و موانع بر انتقال ورزشکاران المپیک از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی آنان می‌باشد. روش پژوهش، کیفی از نوع گراند تئوری با رویکرد اشتراوس و کوربین (نسخه ۱۹۹۸، ۲۰۱۴) با کمک نرم‌افزار مکس کیودی ۲۰۲۰ بود. جامعه این پژوهش شامل افرادی است که در حیطه ورزش‌های المپیک، عملکرد و تجربه غنی داشتند، از جمله مدیران سازمان‌های المپیک، مربیان، ورزشکاران المپیک بازنشسته و اساتید علوم ورزشی. در این پژوهش مهم‌ترین ویژگی نمونه‌ها، داشتن تجربه و دانش یا تخصص مرتبط بود. مجموعه نمونه‌ها تا اشباع نظری به ۱۹ نفر رسید. کدهای اولیه ۶۴۴ مورد و پس از بررسی همپوشانی‌ها و تعیین مؤلفه‌ها ۱۰۳ کد و ۱۵ مؤلفه در دو پدیده موانع و تسهیل‌کننده‌ها در دو بلوک شکل گرفت. بیشتر تسهیل‌کننده‌ها برای قهرمانان کشورمان، نقش خود ورزشکار و نیز محیط رشد وی و بیشترین موانع ساختار سازمان‌های ورزشی کشور، مدیریت و دیدگاه/انتظارات جامعه از قهرمانان ورزشی است.

واژگان کلیدی: انتقال/گذار شغلی ورزشکاران، زندگی اجتماعی ورزشکاران، بازنشستگی و ورزشکاران، مهارت‌های زندگی و ورزشکاران

فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی المپیک • سال دوم • شماره ششم • بهار ۱۴۰۰ • صص ۳۰-۷

تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۳/۲۳ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۸/۱۱

۱. استاد تمام تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران (mgoodarz@ut.ac.ir)

۲. دانشجوی دکترای مدیریت ورزشی، پردیس البرز دانشگاه تهران، نویسنده مسئول (hastinahid@yahoo.com)

۳. دانشیار تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران (e.alidost@ut.ac.ir)

مقدمه

چالش‌های پیش روی ورزشکاران در سطح قهرمانی نه تنها در سطح بالایی از انگیزه، تعهد، انعطاف‌پذیری و مسئولیت ورزشکاران به چشم می‌خورد، بلکه همچنین برای تدابیر ویژه‌ای به منظور جلوگیری از وضعیتی که در آن استعدادها و نخبگان ورزشی مجبور به انتخاب بین آموزش، پرورش و ورزش و یا کار و ورزش هستند نیز نمود پیدا می‌کند. مطابق دستورالعمل اتحادیه اروپا در مورد شغل‌های دوگانه ورزشکاران طی تحقیقی در سال ۲۰۱۲، توصیه شده است که باید برای پیش‌بینی برنامه‌های مفید «حرفه‌ای دوگانه» برای انتقال حرفه ورزشی ورزشکاران تلاش گردد. اجازه کار یا آموزش را به وی بدهد، کسب شغل جدید بعد از حرفه ورزشی وی را افزایش دهد و همچنین موقعیت ورزشکار را حمایت و تضمین نماید. این مشکل در اکثر کشورهای دارای ورزش حرفه‌ای و قهرمانی وجود دارد. آنها ممکن است فاقد چارچوب قانونی یا سیاست دولتی پایدار در این خصوص باشند. راهنمایی‌های مستند می‌تواند برای توسعه و بهبود شرایط لازم برای حرفه پایدار، مفید باشد (گروه تحقیقی شغل دوگانه ورزشکاران اروپا، ۲۰۱۰، ۳).

کمیسیون ورزشکاران کمیته بین‌المللی المپیک در طول نخستین انجمن ورزشکاران بین‌المللی خود در سال ۲۰۰۲ دریافت که ورزشکاران المپیکی که از ورزش قهرمانی وارد بازار کار شده، با چالش‌های منحصر به فردی روبرو می‌شوند. کمیسیون ورزشکاران کمیته بین‌المللی المپیک اذعان داشت که پشتیبانی از ورزشکاران المپیکی در طول این مدت، یکی از مسئولیت‌های مهم جنبش المپیک است. یکی از ارکان اصلی این استراتژی، «پشتیبانی از رشد و توسعه ورزشکاران» است و هدف اصلی این است که «تمام ورزشکاران به ابزاری مجهز شوند که برای پشتیبانی از مشاغل ورزشی و غیرورزشی به آن نیاز دارند» (Adecco Group, 2005:3).

با توجه به چالش‌های پیش روی ورزشکاران حرفه‌ای و عرصه قهرمانی به خصوص در زمینه تطابق حرفه ورزش با زندگی اجتماعی خود، بیش از چند دهه گذشته، موضوع

خاتمه دوره ورزشی ورزشکاران (به خصوص دوره انتقالی از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی ورزشکاران) یکی از عناوین مهم جامعه‌شناسی ورزشی شده است. همان‌طور که نیازهای مختلف مربوط به ورزش رقابتی در طول زمان افزایش یافته است، علاقه علمی به مسائل مربوط به تغییر شغلی در میان ورزشکاران نیز رو به افزایش می‌باشد.

جی روبرت و همکارانش در تحقیق خود در سال ۱۹۹۸ با عنوان «ارائه مدل برای درک و حل واکنش‌های دشوار به بازنشستگی از ورزش»، عنوان کردند در سال ۱۹۹۳ یک تحقیق تجربی و نظری توسط اگلیو و تیلور نشان داده است که در طول ۳۰ سال گذشته توجه روز افزونی به عواملی مؤثر در روند فرار از ورزش در سطح نخبه توجه شده است، لذا قدمت این تحقیق‌ها نشان دهنده اهمیت شروع تحقیقات علمی زمینه روند انتقال ورزشکاران قهرمان از حرفه ورزش به اجتماع می‌باشد (Robert Grove et al., 1998: 52).

فیسل سابتو^۱ در تحقیق خود در سال ۲۰۱۲ با عنوان «انتقال شغلی ورزشکاران و یک تحقیق کیفی در خصوص تجربه ورزشکاران در سیستم ورزشی سنگاپور» معتقد است مطالعات انجام شده در زمینه توسعه و یا انتقال حرفه‌ای ورزشی نشان می‌دهد که ورزشکاران پس از پایان کار حرفه‌ای خود، برای مطابقت شیوه زندگی خود با نگرش اجتماعی دچار مشکلات حاد می‌شوند و این رویکرد بر اساس یک مطالعه بین فرهنگی توسط آلفرمن و ناتالیا استمبولوا در سال ۲۰۰۲ نیز صورت گرفته است، که ورزشکاران در سراسر دنیا برای مطابقت شیوه زندگی خود با نگرش اجتماعی دچار مشکلات حاد می‌شوند تفاوتی وجود ندارد، اما اینکه آیا این ختم، داوطلبانه یا غیرداوطلبانه است و اینکه آیا سیستم ورزشی موجود در کشور در روند انتقال آنها کمک می‌کند قابل بررسی بوده و در داخل یا خارج از حرفه ورزشی کمبود شواهد تجربی و تحقیقاتی برای حمایت از این ادعاها وجود دارد. نتیجه تحقیق مذکور نشان می‌دهد به رغم تغییر در دیدگاه توسعه حرفه‌ای ورزشی، هنوز برای تحقیقات بیشتر برای مطالعه اجزا و ساختار آمادگی برای بازنشستگی حرفه‌ای نیاز است (Stambulova, 2010:4).

کمیته بین‌المللی المپیک نیز که با حساسیت بالا به صورت مستمر در حال بازبینی و نظارت بر عملکرد بخش‌های مختلف خود به خصوص ورزشکاران می‌باشد، طی یک

تحقیق یک ساله، در سال ۲۰۱۴ میلادی دستورالعملی با عنوان دستور کار المپیک^۱ ۲۰۲۰، (IOC, 2018:12) را رسماً به سازمان‌های المپیک تحت پوشش خود ارائه نمود، در این دستور کار، ضمن ارائه ۴۰ توصیه کلیدی برای کلیه سازمان‌های المپیک، به کمیته‌های ملی المپیک^۲ و فدراسیون‌های بین‌المللی ورزشی^۳ به عنوان اعضای اصلی جنبش المپیک در خصوص ایجاد و اجرای برنامه‌های حمایتی، آگاه‌سازی و آموزشی ویژه ورزشکاران خو توصیه اکید نمود. در بخشی از آن توصیه شده است، ورزش کشورها، سازوکاری را بر اساس شرایط ملی و فرهنگی خود به کار گیرند تا ورزشکارانی که به ورزش قهرمانی و حرفه‌ای پرداخته‌اند را قادر سازد مهارت‌های زندگی خود را ارتقا داده و فرصت‌های یادگیری و شغلی خود را به حداکثر برسانند (IOC, 2018:13). لذا محققان در این تحقیق بر آن شدند تا موانع و تسهیل‌کننده‌های گذار ورزشکاران المپیک ایران از حرفه ورزشی به زندگی اجتماعی را بررسی نمایند.

بنا بر تحقیق انتقال شغلی توسط گوردون و لاویل انتقال شغلی ورزشکاران تا کنون به عنوان یک حوزه تحقیقاتی مورد توجه دانشمندان ورزش قرار گرفته است و همچنین ذهن بسیاری از مدیران ورزشی، مربیان، ورزشکاران و کسانی که از نزدیک با ورزشکاران (به عنوان مثال خانواده) در ارتباط هستند و از خصوصیات پیچیده شخصی و روان‌شناختی اجتماعی آنها آگاه دارند را درگیر نموده چراکه انتقال حرفه ورزشکاران مهم است، تغییری که نیاز به فرایند مطالعه، بررسی و اجرا دارد و غالباً نادیده گرفته می‌شود. در حالی که انتقال از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی برای همه ورزشکاران اجتناب‌ناپذیر است (Gordon & Lavalee, 2012: 568). مک‌نایت و همکاران ضمن تأیید این موضوع در تحقیق خود در سال ۲۰۰۹ معتقدند که باید توجه نمود، بازنشستگی ورزشی از بازنشستگی شغلی بسیار متفاوت است. به عنوان مثال تقریباً همزمان با پایان یافتن سطح بالای ورزشکاران ورزش رقابتی، دغدغه‌های غیر ورزشی مانند ازدواج، داشتن فرزندان را شروع می‌کنند و یا از آنجا که ورزشکاران بیشتر وقت خود را در سنین پایین به ورزش خود اختصاص می‌دهند، شرایطی را ایجاد می‌شود که زمان لازمی را برای دستیابی به منافع در زمینه‌های دیگر اختصاص نداده‌اند. این موقعیت‌های مقایسه‌ای ممکن است به احساسات

-
1. Olympic Agenda 2020
  2. National Olympic Committees (NOCs)
  3. International Sport Federations (IFs)

استرس‌زا که در بازنشستگی ورزشی وجود دارد اضافه گردد (McKnight et al., 2008:64). در خصوص اهمیت نقش ورزشکار، عوامل مؤثر بر آن و نیز موضوع زندگی شخصی خود ورزشکار در طول و بعد از زندگی قهرمانی، همواره در کشورهای مختلف تحقیقات زیادی صورت گرفته و نتایج قابل توجهی نیز به دست آمده است، مدل استمبولوا (۲۰۰۳) که در تحقیق ۲۰۱۰ وی نیز آمده است، مشخص می‌کند که گذار ورزشکاران با مجموعه‌ای از خواسته‌ها یا چالش‌های خاصی نظیر آمادگی جسمانی بالاتری در ورزش حرفه‌ای مواجه است که باید با موفقیت انتقال یابد. برای مقابله با این چالش عنوان شده است که می‌توان از منابع داخلی و خارجی محیط عملکرد ورزشکار استفاده کرد. عوامل درونی مانند دانش، مهارت‌ها، ویژگی‌های شخصیتی (مثلاً وجدان) و انگیزه ورزشکار و عوامل خارجی مانند حمایت اجتماعی و مالی نیز می‌توانند روند مقابله را به‌مراه داشته باشند. این ایده‌ها توسط محققان دیگری نظیر مورفی (۲۰۱۰)، پیرسون و پتیپاس (۱۹۹۵)، تیلور و لاول^۲ (۱۹۹۰) نیز تایید می‌گردد. بر این اساس کیفیت سازگاری با بازنشستگی تا حد زیادی وابسته به منابع داخلی و خارجی موجود برای ورزشکاران است تا به آنها کمک کند تا به مشکلات شناختی، عاطفی و رفتاری که ممکن است به وجود آید، غلبه کنند. (Stambulova, 2010:95).

با توجه به اهمیت موضوع مطرح شده و مواجه بودن محققان با زمینه‌های مختلف آموزشی و حمایتی مربوط به ورزشکاران المپیک کشور طی سال‌های طولانی همکاری با کمیته ملی المپیک، آکادمی ملی المپیک، فدراسیون‌های ورزشی ملی و سازمان‌های ورزشی، به نظر می‌رسد، به موضوع فوق به صورت علمی، جامع و کاربردی پرداخته نشده و اقدامات و مطالعات عمیق و کاربردی صورت نگرفته است. چنانچه مواردی نیز وجود داشته باشد مقطعی، و موردی می‌باشد. لذا ضروری است به منظور حمایت و کمک به انتقال موفق ورزشکاران المپیک کشورمان از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی، در گام نخست شرایط موجود، عوامل مؤثر زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، شرایط علی و راهبردهای آن بررسی و مشخص گردد. برای تدوین برنامه راهبردی، ایجاد و اجرای فعالیت‌های مختلف اثربخش در این زمینه توسط سازمان‌ها و افراد مسئول، کمیته ملی المپیک،

---

1. Pearson & Petitpas

2. Taylor & Lavallee

فدراسیون‌های ملی ورزشی، وزارت ورزش و جوانان کشور به عنوان یک کار محوری، قطعاً ضروری است نخست مطالعه و بررسی در خصوص موانع و تسهیل‌کننده‌های این فرایند صورت پذیرد.

۱. پیشینه پژوهش

کمیته بین‌المللی المپیک در فوریه سال ۲۰۰۸، در کنگره استقلال جنبش ورزش و المپیک، «اصول اساسی جهانی حاکمیت خوب در جنبش ورزش و المپیک» را مطرح و از همه اعضای جنبش المپیک خواست این اصول را به عنوان حداقل استاندارد خود، اتخاذ و اعمال نمایند. این اصول شامل هفت بخش بوده که بخش شش آن با عنوان «درگیری، مشارکت و مراقبت از ورزشکاران» مشمول هفت توصیه خاص ورزشکاران است، از جمله: ۱. باید برنامه‌های آموزشی، توسعه برنامه‌های «ورزش و مطالعه» ترویج و تقویت گردد، ۲. باید برنامه‌های مدیریت شغل ورزشکاران ارتقا یابد و ۳. باید پرورش ورزشکاران حرفه‌ای برای فرصت‌های حرفه‌ای جدید بعد از ورزش تشویق شود (IOC, 2018:58).

محققان در سال ۲۰۱۹ طی مکاتبات و با بهره‌گیری از ارتباطات سازمانی قبلی خود با تعدادی از مدیران ورزشی سازمان‌های المپیک دنیا، وضعیت، میزان و نحوه پرداختن سازمان‌های ورزشی المپیک این کشورها در زمینه موضوع تحقیق پیگیری نمودند که نتایج جالب و متفاوتی حاصل گردید. از جمله با یکی از مدیران ارشد کمیته ملی المپیک اسپانیا و متعاقباً برقراری ارتباط با یکی از مدیران وزارت فرهنگ اسپانیا به نام لارا مارتینز^۱ در خصوص موضوع تحقیق، دستورالعملی را دریافت نمودند با عنوان «دستورالعمل اتحادیه اروپا در مورد حرفه‌های دوگانه ورزشکاران و اقدامات پیشنهادی خط مشی در حمایت از شغل‌های دوگانه در ورزش با عملکرد بالا»، که مرجع ورزش تمام کشورهای اروپایی می‌باشد. این دستور کار، طی جلسه کارگروه خبره «آموزش و پرورش در ورزش» اتحادیه اروپا در پوزنان^۲ - لهستان در تاریخ ۲۸ سپتامبر ۲۰۱۲ تصویب شده است.

در راهنمای انتقال شغلی ورزشکاران اروپایی در سال ۲۰۱۲ آمده است، تمهیدات شغلی دوگانه در اکثر کشورهای عضو و ورزش نسبتاً جدید است. در کشورهای عضوی که این تمهیدات برای مدتی توسعه یافته است، بعضی اوقات فاقد توافق‌های محکم بین

---

1. Lara Martínez, Belén
2. Poznan

سیستم ورزشی یا بخش آموزشی یا بازار کار هستند. آنها همچنین ممکن است فاقد چارچوب قانونی یا یک سیاست بسیار پایدار باشند. یک راهنما می‌تواند به توسعه و بهبود شرایط مورد نیاز برای برنامه‌های شغلی پایدار دوگانه که امکان تنظیم برنامه‌های مناسب برای ورزشکاران با استعداد و نخبه در سراسر اروپا را فراهم می‌کند، مؤثر باشد، از جمله می‌تواند برای ورزشکاران در موقعیت یک دانش‌آموز (ورزشکار یا کارمند) ورزشکار، مفید باشد. دستورالعمل مذکور شامل چهار فصل تحت عناوین: مقدمه، زمینه‌های سیاست‌گذاری (نیاز به یک رویکرد بین‌بخشی و بین وزارتخانه‌ای در سطح ملی، آموزش، استخدام، سلامتی، انگیزه‌های مالی برای ورزشکار)، ابعاد حرفه دوگانه در ورزش اروپا، انتشار، نظارت و ارزیابی می‌باشد (راهنمای انتقال حرفه‌ای ورزشکاران اروپایی، ۲۰۱۲، ۳ و ۲)

پیرو بررسی‌ها و ارتباطات محققان در این زمینه، یکی از مدیر پروژه‌های کمیته ملی المپیک بلژیک به نام پاسکال دوفورنی^۱ طی ارسال مستندات مکتوب، عنوان نمود، برنامه‌های راهبردی ورزش در بلژیک یک موضوع منطقه‌ای است (منطقه فرانسوی‌زبان، منطقه هلندی‌زبان و منطقه آلمانی‌زبان)، آژانس‌های ورزشی منطقه‌ای برنامه‌هایی را برای حمایت از ورزشکاران در طول تحصیل گسترش داده‌اند. در این برنامه‌ها بیشتر از همه جنبه‌های حرفه‌ای دوگانه در ترکیب ورزش نخبه و آمادگی برای بازار کار جایگاه مهمی را به خود اختصاص می‌دهد. کمیته ملی المپیک بلژیک^۲ از سال ۲۰۱۳ برنامه شغلی ورزشکاران را با گروه ادیکو^۳ توسعه داده است. این کمیته با آژانس‌های ورزشی منطقه‌ای همکاری می‌نماید تا ورزشکاران را در حرفه دوگانه خود به سمت بازار کار هدایت کنند. آژانس‌های مذکور تلاش می‌کنند که همه ورزشکاران و بانوان در سطح ورزشکاران نخبه را تحت پوشش خود قرار دهند، بخش برنامه‌های شغلی ورزشکاران که به اختصار اسپ نامیده می‌شود^۴ در بلژیک نسبت به ارائه خدمات به المپیک‌ها و پارالمپیک‌ها اقدام می‌کند. اسپ، شامل برنامه‌هایی مانند مربیگری را برای انتخاب شغلی، انواع کارگاه‌های آموزشی رزومه‌نویسی، مهارت‌های معرفی خود، استفاده از رسانه‌های اجتماعی و... را پیشنهاد

-
1. Pascal Dufourny
  2. Boic- Belgisch Olympisch & Interfederaal Comité
  3. Adecco
  4. ACP – Athlete Career Program

می کند و سعی می کنند تا کارآموزها (ورزشکاران) مکان های شغلی را پیدا کنند. سال گذشته آنها یک رویداد دوست یابی سریع بین ورزشکاران و کارفرمایان بالقوه برگزار نمودند. ورزشکاران المپیک و پارالمپیک همچنین می توانند برای تأمین اعتبار آموزش مداوم خود از صندوق اسپ، بلژیک درخواست یارانه کنند.

اطلاعات دیگری که محقق از یکی از کارشناسان آموزشی داوطلب در کمیته ملی المپیک استونی به نام جوری جارو^۱ در این زمینه دریافت نمود، نشان می دهد، در استونی پروژه ای به طور مستقیم در این زمینه وجود ندارد، اما فعالیت هایی در این خصوص صورت گرفته است از جمله: کمیته ملی المپیک استونی، همکاری خود را با صندوق بیمه بیکاری استونی، که فعالیت های آموزشی و مشاوره فردی برای ورزشکاران را برگزار می کند، آغاز کرده است. لذا در حال حاضر بر اساس هر ابتکار خاصی در این زمینه از سوی سازمان های ورزشی المپیک، با صندوق بیمه بیکاری استونی چنین فعالیت هایی ترتیب داده می شود. همچنین بورس های تحصیلی برای ورزشکاران فعال و بازنشسته وجود دارد. ایشان عنوان کرد کارفرمای سابق من - فدراسیون اسکی استونی یکی از سرمربی ها که سابقه دانشگاهی داشت شخصاً با دانشگاه توافقی نموده بود تا ورزشکاران فعال زمان دوبرابری را به مطالعه در آنجا اختصاص دهند. ورزشکاران برتر که به تیم های ملی تعلق دارند می توانند زمان تحصیل خود را تمدید و زمان حضور کمتری را اعمال کنند.

محققان ارتباطاتی نیز با کمیته ها و آکادمی های ملی المپیک کشورهای عمان، قطر، بحرین، سوئیس و چند کشور آفریقایی نیز در این زمینه برقرار نمود، که غالباً به دلیل کم بودن تعداد ورزشکاران المپیک و حرفه ای این کشورها، دستورالعمل یا مدل خاصی وجود ندارد و بیشتر موردی به آن می پردازند. علت بخشی از این تفاوت ها در تحقیق موریس و همکاران در سال ۲۰۰۷ به چشم می خورد، تحقیقات پیشین از این دیدگاه که ورزشکاران حرفه ای و مشغول در سطح قهرمانی، ویژگی های منحصر به فردی دارند و این ویژگی ها آنها را از کارکنان اصلی متمایز می کند حمایت می نماید و به همین دلیل ورزشکاران در پارامترهای عادی رویه های منابع انسانی قرار نمی گیرند (ریمر، تونگنو ۱۹۷۸، لاینگو ۱۹۸۲). همچنین تشخیص داده شده است که ورزشکاران نخبه همواره با انتقال سختی از ورزش به زندگی اجتماعی مواجه هستند (پیرسون و پتپاس، ۱۹۹۰؛ کج، ۱۹۹۱؛ بیلی و

---

1. Juri Jarv

دانمارک، ۱۹۹۲؛ موریس و همکاران، ۲۰۰۷: ۳).

همچنین در تحقیق دیگری توسط سسیس اریک و همکارانش عنوان شده که در بررسی چگونگی کیفیت روند خاتمه فعالیت‌های ورزشی، تأثیر عوامل ورزشی و غیرورزشی مطرح می‌باشد. از عوامل ورزشی تأثیر گذار (خاتمه داوطلبانه و تدریجی حرفه ورزشی، ارزیابی ذهنی از دستاوردهای ورزشی، برنامه‌ریزی زندگی بعد از ورزش و هویت ورزشی) و از عوامل غیر ورزشی (سن، وضعیت تحصیلی، انتقال غیرورزشی مثبت و منفی) در جنبه‌های مختلف مشکلات شغلی ورزشی بررسی شده است. در نهایت این تحقیق نشان داده که کیفیت فرایند خاتمه شغلی ورزش به خاتمه داوطلبی، ارزیابی ذهنی شرکت کنندگان از دستاوردهای ورزشی، شیوع هویت ورزشی، وضعیت تحصیلی ورزشکار، و وقوع منفی انتقال غیرورزشی بستگی دارد. به طور کلی به این نتیجه رسیده‌اند، درک روند خاتمه حرفه ورزشی که شامل جنبه‌های ورزشی و غیرورزشی است، چشم‌اندازی پیچیده‌تر و چندجانبه‌تر از دوره بازنشستگی و سازگاری با زندگی بعد از ورزش را نشان می‌دهد (Cecic Erpic et al., 2002:45).

گراف سایون جونز در پایان نامه خود در سال ۲۰۱۳ با عنوان «آیا ورزشکاران حرفه‌ای برای زندگی پس از ورزش آماده هستند؟» عنوان نموده است، بازنشستگی در ورزش سرنوشت اجتناب‌ناپذیر است. دیر یا زود همه ورزشکاران ورزشی حرفه‌ای با بازنشستگی روبرو می‌شوند که یا داوطلبانه و یا غیرداوطلبانه است. اما گذار بین حرفه‌ای به بازنشستگی (همچنین به عنوان انتقال حرفه‌ای شناخته می‌شود) در سال‌های اخیر موضوع داغی بوده است و تحقیقات در این زمینه محبوب‌تر شده است. نکته قابل توجه آن است که نیاز به انتقال سالم یک جنبه مهمی از بازنشستگی است. بررسی‌ها نشان می‌دهد، ورزشکاران پیشین که از انتقال منفی رنج می‌برند، به دلیل اعتیاد به الکل و مواد مخدر و بعضاً به خودکشی روی آورده‌اند (Gruffudd Sion Jones, 2013:12).

در میان مقالات و تحقیقات یافت شده در داخل نیز که زیاد نیز نمی‌باشند، می‌توان به تحقیق تجاری و مشکل‌گشا در سال ۱۳۹۲ با عنوان «روند انتقال ورزشکاران از ورزش قهرمانی به بازنشستگی: مدل مفهومی چارنر و اسپلزبرگ» اشاره نمود. در این تحقیق به تطبیق مدل مفهومی چارنر و اسپلزبرگ با وضعیت ورزشکاران بازنشسته پرداخته و بررسی نموده است و این مدل را بر روند انتقال از ورزش و بازنشستگی آنان مناسب دانسته است

(تجاری و مشکل گشا، ۱۳۹۲: ۱). همچنین مقاله‌ای به «عوامل اثرگذار بر فرایند کناره‌گیری از ورزش قهرمانی در ورزشکاران بازنشسته ایرانی» توسط صالحی و همکاران در سال ۱۳۹۳ پرداخته شده است که جامعه هدف این تحقیق نیز ورزشکاران بازنشسته بوده و نتیجه آن نشان می‌دهد، که کناره‌گیری از ورزش رویداد مهمی است که می‌تواند اثرات زیادی بر زندگی ورزشکار داشته باشد و اینکه کیفیت سازگاری با بازنشستگی ورزشی چندوجهی و پیچیده است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۳). همچنین موسوی در سال ۱۳۹۳، مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر پایان دوره قهرمانی ورزشکاران حرفه‌ای» کار نموده است که نتیجه آن نشان می‌دهد ۲۴ درصد ورزشکاران کناره‌گیری کرده، در کسوت مربیگری ارتباط خود را با ورزش حفظ کرده بودند. از کل عوامل به ترتیب آسیب‌دیدگی، باندبازی و بی‌عدالتی در رقابت‌های انتخابی و عدم وجود حمایت‌های مالی مستمر به عنوان مهم‌ترین عوامل شناسایی شدند (موسوی، ۱۳۹۳: ۱۴۳).

۲. روش پژوهش

این مطالعه کیفی از نوع گراند تئوری با رویکرد اشتراوس و کوربین تا مرحله تبیین موانع و تسهیل‌کننده‌ها و با استفاده از ابزار مکس کیو دی ۲۰۲۰ می‌باشد. در مطالعه حاضر دلایل بسیاری برای روی آوردن به تحقیق کیفی وجود دارد که مهم‌ترین آنها، قدم گذاشتن به ماورای شناخته‌ها و وارد شدن به دنیای مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر و مشاهده موضوع از نگاه آنان و بدین ترتیب دستیابی به کشفیاتی است که به بسط دانش تجربی کمک می‌کند. جامعه مورد مطالعه محیط پژوهش کیفی، عرصه واقعی است. یعنی در محلی که افراد مورد نظر به سر می‌برند و تجربیات آنها در آن روی می‌دهد و یا در محل‌هایی که توسط مشارکت‌کنندگان انتخاب می‌شود. جامعه این پژوهش در برگیرنده افرادی بودند که در حیطه ورزش‌های المپیک، تمایل و تجربه غنی داشتند. در این تحقیق مدیران سازمان‌های المپیک، رؤسای فدراسیون‌های المپیک، مربیان، ورزشکاران المپیک فعال و بازنشسته و متخصصان فعال از جمله اساتید علوم ورزشی در این حوزه مشارکت داشتند. در این پژوهش مهم‌ترین ویژگی نمونه‌ها، داشتن تجربه زنده و دانش یا تخصص مرتبط بود. در این مطالعه نمونه‌گیری ابتدا به صورت هدفمند شروع شد و به تدریج به

صورت نمونه گیری تئوریک و عمیق ادامه یافت. در نمونه گیری هدفمند، نیاز به انتخاب افرادی بود که درباره پدیده مورد نظر، مستقیم در ارتباط بوده و علاوه بر تمایل قادر بودند جزئیات اطلاعات تجربی خود را درباره موضوع مورد مطالعه با مصاحبه‌کننده مطرح کنند (ورزشکاران المپیک). در این مطالعه محقق بر آن بود تا با مصاحبه با افرادی که تجربه بیشتری در فرایندهای ورزش قهرمانی - المپیک و اجتماعی مربوط به ورزشکاران داشتند تحقیق خود را ادامه دهد (مدیران و مسئولان ورزشی).

در ادامه با توجه به داده‌هایی که جمع آوری شد لازم بود تا برای تکمیل داده‌ها، نمونه‌هایی از سایر افراد دخیل در فرایند هماهنگی بین بخشی نیز گرفته شود (ورزشکاران بازنشسته مشغول به کار و متخصصان ورزشی مرتبط). حجم نمونه مطابق روند مطالعات کیفی در حین کار مشخص شد، و نمونه گیری آنقدر ادامه یافت تا اشباع داده‌ها حاصل گردید و محقق به این نتیجه که جمع آوری داده‌ها، تکرار مطالب قبلی می‌باشد و نیاز به کد جدید یا گسترش کدهای موجود ندارد. مشارکت کنندگان در مطالعه از ۱۹ مرد و زن تشکیل شده بودند که همه آنها بین ده تا چهل سال فعالیت و تجربه در حوزه ورزش قهرمانی و المپیک داشتند (جدول ۱).

جدول ۱. مشارکت کنندگان در مصاحبه

ردیف	سمت / موقعیت	سابقه حضور در ورزش	جنسیت
۱	ورزشکار المپیک - مشغول در ورزش	۱۷ سال	مرد
۲	ورزشکار المپیک - مشغول در ورزش	۲۰ سال	مرد
۳	ورزشکار المپیک - مشغول در ورزش	۳۰ سال	زن
۴	ورزشکار المپیک - مشغول در ورزش	۲۶ سال	مرد
۵	ورزشکار المپیک - مشغول در ورزش	۲۰ سال	مرد
۶	دبیر کل یک فدراسیون المپیک	۱۹ سال	مرد
۷	نایب رئیس یک فدراسیون المپیک	۱۰ سال	زن
۸	مربی رشته المپیک و مدیر ورزشی	۱۰ سال	مرد
۹	ورزشکار بازنشسته المپیک، مدیر ورزشی	۲۸ سال	مرد
۱۰	ورزشکار بازنشسته، رئیس فدراسیون المپیک، استاد دانشگاه	۲۰ سال	مرد
۱۱	مدیر ارشد سازمان‌های المپیک، استاد دانشگاه	۳۰ سال	مرد
۱۲	ورزشکار و مدیر ارشد سازمان‌های المپیک	۴۰ سال	مرد
۱۳	مدیر ارشد سازمان‌های المپیک، مدیر باشگاه	۳۵ سال	مرد
۱۴	مدیر ارشد سازمان‌های المپیک	۳۰ سال	مرد
۱۵	مدیر ارشد سازمان‌های المپیک، استاد دانشگاه	۳۸ سال	مرد

ردیف	سمت / موقعیت	سابقه حضور در ورزش	جنسیت
۱۶	مدیر ارشد سازمان‌های المپیک	۳۵ سال	زن
۱۷	مدیر ورزشی، روان‌شناس ورزشی	۲۵ سال	مرد
۱۸	مدیر بخش ورزشکاران کمیته بین‌المللی المپیک	۲۷ سال	مرد
۱۹	مدرس و کارشناس بخش ورزشکاران کمیته بین‌المللی المپیک	۱۱ سال	زن

روش مصاحبه‌ها با سؤالات برگرفته از ادبیات تحقیق و مدل‌های پیشین و دستورالعمل مرتبط از کمیته بین‌المللی المپیک و البته تجارب مشارکت‌کننده‌ها آغاز و در ادامه به مصاحبه‌های عمیق ختم شد. طول زمانی مصاحبه‌ها از ۳۰ دقیقه تا ۹۰ دقیقه بود، ارتباط معنی‌داری بین زمان مصاحبه و میزان آگاهی مصاحبه‌شونده از موضوع تحقیق وجود داشت.

در این مطالعه با توجه به الگوی گراند تئوری جهت جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و یادداشت در عرصهٔ ممو^۱ استفاده گردید. پژوهشگر با طرح سؤالات کلی مصاحبه را آغاز نمود و سپس بر اساس مطالب و تجربیات بیان شده آن را هدایت و ادامه داد و در صورت لزوم سؤالات اکتشافی جهت باز نمودن بحث در دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر پرسیده شد. مدت مصاحبه بر حسب شرایط مختلف متغیر بود. برای شکل‌گیری مفهوم از ابتدای جمع‌آوری داده‌ها به کدگذاری و تحلیل آنها پرداخته شد. در نهایت ۶۴۴ کد و ۲۳ ممو استخراج گردید. در این تحقیق با توجه به هدف یافتن موانع و راهکارهای گذار از حرفه ورزشی به زندگی اجتماعی ورزشکاران المپیک ایران، تحقیق تا کدگذاری باز، تعیین مؤلفه‌های مؤثر و پدیده اصلی پیش رفته است. کدگذاری باز کمک به خلق مجموعه‌ای از مفاهیم دست اول می‌کند که ضمن اینکه ریشه در داده‌های خام دارند، انتزاعی هم هستند. محققان در ادامه خط به خط داده‌ها را بازنگری نموده و فرایندهای آن را تشخیص داد و با بهره‌گیری از نرم‌افزار MAXQDA 2020، تجربه تعاملات با ورزش کشور و نیز یادداشت‌های در عرصه مصاحبه، کدهای نهایی و مؤلفه‌های اصلی و فرعی را استخراج نمودند.

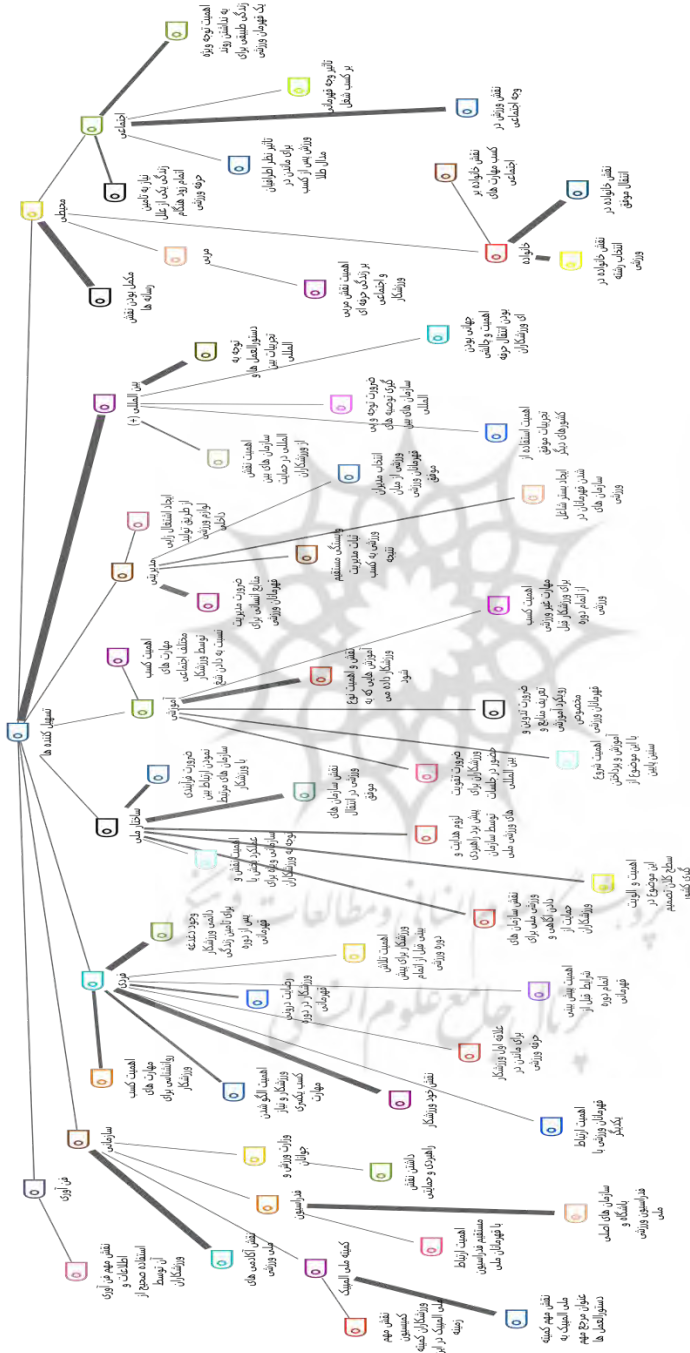
۳. یافته‌های پژوهش

در این مطالعه برای تأیید اعتبار و مقبولیت داده‌ها از روش درگیر شدن طولانی‌مدت با داده‌ها و صرف زمان کافی برای جمع‌آوری و تجزیه تحلیل داده‌ها، تلفیق در منابع اطلاعاتی، به کارگیری روش‌های چندگانه جهت جمع‌آوری اطلاعات مثل مصاحبه و یادداشت در عرصه، بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان، حضور در کانون‌های کارشناسی مانند کمیسیون‌های مرتبط در کمیته ملی المپیک، بررسی داده‌ها توسط اساتید راهنما و مشاور و بازنگری همکاران استفاده شد. حاصل تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده ۶۴۴ کد اولیه بود. بعد از ادغام این کدها براساس همپوشانی با بهره‌گیری از نرم افزار ماکس کیو دی ای، (ماتریس شنون)، تعداد ۱۰۳ کد نهایی و ۱۵ مؤلفه اصلی و ۹ مؤلفه فرعی استخراج گردید. ضمناً مشاهده شد نقش و اهمیت نوع آموزش‌هایی که به ورزشکار داده می‌شود با ۲۹ بار تکرار و اهمیت توجه به دستورالعمل‌های و تجربیات بین‌المللی با ۱۸ بار تکرار مهم‌ترین کدها از نظر فراوانی هستند (جدول ۲).

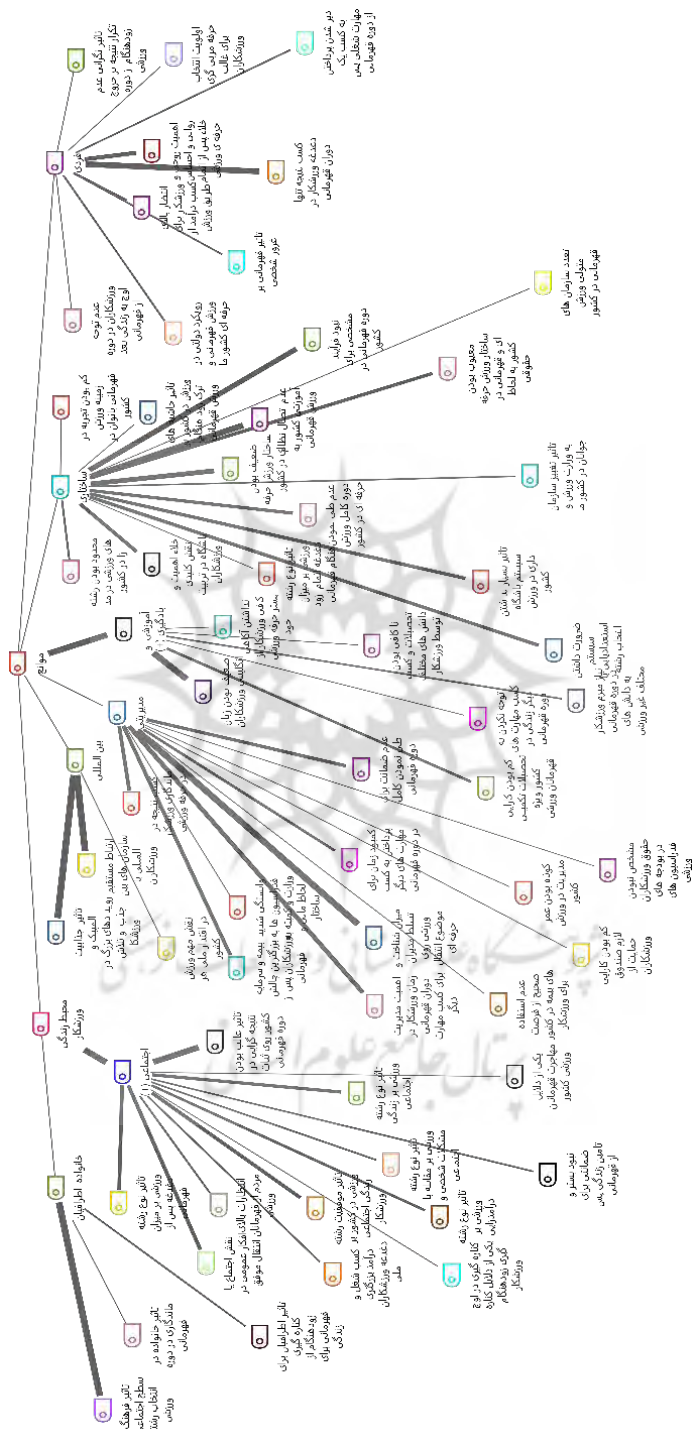
جدول ۲. نمونه‌ای از کدهای اولیه و واحدهای معنی‌دار / مفهومی

کد اولیه و مقولات	جملات مفهومی
تسهیل‌کننده‌ها/محیطی/اجتماعی نقش ورزش در وجه اجتماعی ورزشکار	مهم‌ترین نقش در دوران ورزش به خصوص حرفه‌ای کسب جایگاه اجتماعی، الگو شدن است که ناخودآگاه روی شخصیت خود ورزشکار تأثیر می‌گذارد.
تسهیل‌کننده‌ها/ساختار ملی/امکان هدایت و پیش برد راهبردی ورزش توسط سازمان‌های ورزشی ملی	سازمان‌های ورزشی مرتبط با ورزشکار، قبل از هر اقدام و تصمیم‌گیری ورزشی باید اطلاعاتشان را کامل و به‌روز نموده و دغدغه‌های خود را متمرکز روی ورزشکار نمایند.
تسهیل‌کننده‌ها/بین‌المللی/جهانی بودن چالش انتقال حرفه‌ای ورزشکاران و تجربه‌های مفید	زندگی اجتماعی پس از قهرمانی برای اکثر ورزشکاران دنیا مطرح است و این موضوع در ورزش یک چالش جهانی است حتی کسی مانند فلیس با این همه افتخار و موفقیت اکنون ادعای افسردگی دارد و حتی به فکر تاسیس موسسه‌ای برای کمک به ورزشکارانی مانند خود نموده است. همواره خود ورزشکار بیشترین کمک به خودش و هم‌نوعان خود می‌کند
موانع آموزشی/تقویت زبان انگلیسی و ایجاد کننده انگیزه	البته دانش ضعیف زبان انگلیسی برای ورزشکاران ایرانی نیز این ارتباطات را با مشکل مواجه می‌کند. اگرچه ضعف دانش زبان انگلیسی در میان ورزشکاران ما خود مانعی برای دسترسی به جدیدترین اطلاعات بین‌المللی در عرصه قهرمانی است اما اگر ورزشکاران ما اهمیت موضوع را بدانند قطعاً با انگیزه اطلاعات زبان انگلیسی خود را تقویت خواهند نمود.

کد اولیه و مقولات	جملات مفهومی
موانع محیطی\ خانواده\ نقش خانواده در انتخاب رشته ورزشی	غالباً انتخاب رشته ورزش برای ورزشکاران ایرانی توصیه والدین و تحت تاثیر رویکرد آن رشته ورزشی در کشور صورت می گیرد.
تسهیل کننده ها\ ساختار ملی\ نقش سازمان های ورزشی در انتقال موفق	از زمانی که کارگاه آموزشی انتقال حرفه ورزشکار از طریق بخش ورزشکاران و المپیک همبستگی کمیته بین المللی ملی المپیک در ایران برگزار شد با این موضوع و اهمیت آن آشنا شدم.
تسهیل کننده ها\ سازمانی\ کمیته ملی المپیک\ نقش مهم کمیته ملی المپیک به عنوان مرجع مهم دستورالعمل ها	از زمان حضور در کارگاه آموزشی انتقال حرفه ورزشکارا که کمیته ملی المپیک کشورمان آن را در سال ۱۳۹۸ برگزار نمود، بسیار خوشحالم و به نظرم دغدغه بسیار بزرگ و مهمی برای ورزشکاران کشورمان هست.
تسهیل کننده ها\ سازمانی\ کمیته ملی المپیک\ نقش مهم کمیته ملی المپیک به عنوان مرجع مهم دستورالعمل ها	کمیسیون ورزشکاران در سطح کمیته ملی المپیک کشورمان بسیار مهم بوده و تلاش می نماید رابط اطلاع رسانی به ورزشکار باشد. فدراسیون مستقیم از فدراسیون جهانی چیزی دریافت نکرده است.
موانع فردی\ تاثیر قهرمانی بر غرور شخصی	مهم ترین خواسته و هدف ورزشکار در دوران ورزش قهرمانی فقط کسب جایگاه اجتماعی و دیده شدن است. که ناخودآگاه روی شخصیت خود ورزشکار نیز تاثیر می گذارد.
موانع محیطی\ اجتماعی\ نیاز به تامین زندگی یکی از علل اتمام زود هنگام حرفه ورزشی	مهم ترین دغدغه ورزشکاران، کار و تامین زندگی آینده اشان می باشد. انتخاب مسیر و شغل پس از آن شاید باعث شود زودتر ورزش قهرمانی را ترک کنند
موانع\ آموزشی و یادگیری خاص قهرمانان ورزشی	سازمان های ورزشی و مدیران و کارگزاران آن برای کسب اطلاعات به روز، منابع و دستورالعمل ها بسیار ضعیف عمل می نمایند. همین امر در ریزش ورزشکار و حتی شکست وی در مسیر ورزش قهرمانی بسیار تأثیرگذار است. علت آن دچار شدن به روزمرگی، و نداشتن اولویت برای آنها، می باشد
موانع\ ساختاری\ اهمیت و نقش کلیدی باشگاه در تربیت ورزشکاران	اصلاً ما در کشور ورزشی به نام ورزش حرفه ای نداریم. آنچه اکنون به نام ورزش حرفه ای نامیده می شود فرایند اصولی آن را ندارد، خیلی از مربیان، مدیران و حتی ورزشکار بر اساس نتایج مسابقات عزل و نصب می شوند. اصلاً برنامه راهبردی و مدیریت ورزشی برنامه محور نداریم.

شکل ۱. بلوک تسهیل‌کننده‌ها، پدیده، مؤلفه‌ها و کدها

شکل ۲.۱. بلوک مواضع

موانع و تسهیل‌کننده‌های گذار ورزشکاران المپیک ایران از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی ۲۳

خطوط پررنگ‌تر در شکل‌های ۱ و ۲ نشان‌دهنده بیشترین هم‌پوشانی و تکرار در کدها و مؤلفه‌ها می‌باشد. قابل ذکر است یک مفهوم اصلی و مرکزی از این مطالعه بدست آمد و آن هم نداشتن باور و درک مشترک نسبت به موضوع انتقال موفق ورزشکار از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که علی‌رغم پیشرفت‌های قابل ملاحظه در حوزه ورزش قهرمانی و المپیک در کشور، متأسفانه ادبیات و درک مشترکی در راستای اهمیت و محوریت ورزشکار در جنبش المپیک و زندگی شخصی وی وجود ندارد. مدیران ارشد سازمان‌های ورزشی المپیک به دلیل مشغله فراوان و دغدغه‌های روزمرگی و نیز اهمیت بسیار بالای کسب نتیجه، پرداختن به زندگی اجتماعی این منابع انسانی ارزشمند و نیز سرنوشتشان در اولویت‌های کاری آنان قرار ندارد.

جدول ۳. جدول پدیده‌ها و کدهای باز

تعداد کد	مقولات فرعی	مقوله اصلی	کد باز پدیده
۹	۴ (اجتماع، خانواده، مربی، رسانه)	محیط	تسهیل‌کننده‌ها
۵	-	بین‌المللی	
۵	-	مدیریتی	
۶	-	آموزشی	
۶	-	ساختار ملی	
۹	-	فردی	
۵	۴ (وزارت ورزش، کمیته ملی المپیک، فدراسیون‌های ورزشی، آکادمی‌ها)	سازمانی	
۱	-	فناوری	موانع
۳	-	خانواده	
۳	-	بین‌المللی	
۱۴	-	ساختاری	
۶	-	آموزشی و یادگیری	
۱۱	-	مدیریتی	
۱۲	۱ (اجتماع)	محیطی	
۹	-	فردی	

۴. بحث و نتیجه گیری

تحلیل داده‌ها برای تعیین مفاهیم در واقع همان کدگذاری باز است که از کدها و مولفه‌ها شکل می‌گیرند. کوربین و اشتراوس عنوان می‌دارند میکروآنالیز شکل متفاوتی از کدگذاری نیست بلکه این روش نوعی کدگذاری باز با جزئیات بیشتر است. بر همین اساس پژوهشگران با مطالعات مکرر، دقیق و موشکافانه متن مصاحبه، مفاهیم را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. بدین شکل که همه یافته‌ها و معانی احتمالی موجود در داده‌ها را در نظر بگیرد.

دو پدیده موانع و تسهیل‌کننده‌ها از دیدگاه مسئولان، مدیران، ورزشکاران المپیکی مشغول در ورزش، مربیان، و متخصصان حوزه ورزش قهرمانی کدبندی گردیدند. با استفاده از مقایسه مداوم کدها و در کنار هم قراردادن کدهای معنایی مشابه و استفاده از مموها (یادداشت‌های مفهومی در صحنه) مقولات شکل گرفته و دسته‌بندی شدند. ماحصل کلی یافته‌های به دست آمده در حال حاضر، نشان می‌دهد، تعدد سازمان‌های ورزشی مرتبط با رشته‌های المپیک در کشور، نبود برنامه راهبردی متمرکز در این زمینه، نداشتن درک مشترک در زمینه انتقال حرفه ورزشکاران از سوی مدیران و مسئولان ورزشی، نداشتن آگاهی کامل از رویکرد این مسئله در عرصه بین‌المللی ورزش قهرمانی و حرفه‌ای، به صورت بارز و مشخص، فرایند آمادگی برای انتقال موفق ورزشکاران المپیک از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی بدون هماهنگی بین بخشی/بین سازمانی و به طور نامناسبی در حوزه ورزش قهرمانی در جریان است.

پدیده تسهیل‌کننده در راستای کمک و حمایت از این مسئله تحت مقوله‌های مؤثر محیط ورزشکار (با چهار زیرمقوله خانواده، جامعه، رسانه، مربی)، سطح بین‌المللی، مدیریتی، آموزشی، خود ورزشکار، سازمانی و ساختار ملی، فناوری شناسایی شد و پدیده موانع برای ورزشکاران ملی جهت انتقال موفق از حرفه ورزش به زندگی اجتماعی نیز شامل مقولات خانواده، سطح بین‌المللی، آموزش و یادگیری، ساختار ملی ورزش، مدیریت، محیط با زیرمقوله اجتماع و خود ورزشکار مشخص شد. در بلوک تسهیل‌کننده‌ها، بیشترین هم‌پوشانی در کدهای زیر به چشم می‌خورد که مطابق یافته‌های تحقیق پیشین به شرح زیر بررسی شد:

در محیط فعالیت و زندگی ورزشکار، رسانه‌های ملی نقش بسزایی دارند که با نتایج

تحقیق استمبلوا ۲۰۱۰ و مورفی ۲۰۱۰ همخوانی دارد. اما در تحقیقات دیگر در زمینه انتقال موفق حرفه ورزشکاران این عامل به چشم نمی‌خورد.

در رویکرد بین‌المللی، وجود و در دسترس بودن دستورالعمل‌های معتبر و تجربیات موفق بین‌المللی در این زمینه نقش اساسی در تسهیل این روند دارد که با یافته‌های کمیته بین‌المللی المپیک در سال ۲۰۰۸ هم‌سو می‌باشد. در قالب تحقیقات مرتبط در عین توجه به تجربیات موفق کشورهای دیگر توصیه اکید بر بررسی موضوع در سطح ملی شده‌اند. از جمله تحقیق اریک و همکاران (۲۰۰۲)، گوردن و لاولیل (۲۰۱۲)، ساپتو (۲۰۱۲)، صالحی و همکاران (۱۳۹۳) در زمینه مدیریت، مدیریت ورزشکاران به عنوان مهم‌ترین منابع انسانی سازمان‌های ورزشی به صورت اختصاصی بسیار کمک‌کننده و تسهیل‌کننده می‌باشد. نتایج تحقیق کمیته بین‌المللی المپیک (۲۰۰۸)، اریک و همکاران (۲۰۰۲)، توافقنامه اتحادیه اروپا در پوزمان لهستان (۲۰۰۸)، موریس و همکاران (۲۰۰۷)، گراف جونز (۲۰۱۳)، گوردن و لاولیل (۲۰۱۲)، استمبولوا (۲۰۱۰)، توافقنامه بلژیک در منطقه فرانسوی زبان (۲۰۱۳)، همسو می‌باشد. اما در تحقیقات جی روبرت و همکاران (۱۹۹۸)، اگیو (۱۹۹۳)، گوردن و لاولیل (۲۰۱۲) نشان داده شده است اصلاً به مدیریت منابع انسانی در این فرایند توجه نشده است. در تحقیقات مشابه دیگر نیز تفاوتی بین مدیریت منابع انسانی با مدیریت ورزشکاران قائل نبودند.

آموزش شامل وجود سیستم‌های آموزشی و منابع غنی داخلی و خارجی و اعتقاد به اهمیت آموزش و یادگیری برای ورزشکار در حال حضار بسیار تسهیل‌کننده می‌باشد. نتایج یافته‌های کمیته بین‌المللی المپیک (۲۰۰۸)، اتحادیه اروپا (۲۰۱۲)، تجاری و مشکل گشا (۱۳۹۲)، پروژه همکاری ورزش کشور استونی با صندوق بیمه کشور همخوانی دارد. موضوع آموزش خاص ورزشکاران در اکثر تحقیقات مرتبط با روند انتقال تأکید و بررسی شده است.

در ساختار ورزش کشور، در مقاطع زمانی که هماهنگی بین سازمانی وجود داشته، نقش مهم حمایتی سازمان‌های ورزشی کشور بسیار تسهیل‌کننده بوده است. در بخشی از تحقیقات استمبولوا (۲۰۱۰)، مورفی ۲۰۱۰ این عامل بررسی و همسو می‌باشد. اما در تحقیق موسوی (۱۳۹۳) با توجه به ساختاری ورزش کشور همواره خلاف آن ثابت شده است. تفاوت فاحش ساختار ورزش کشور ما با بسیاری از کشورهای مورد مطالعه به لحاظ تعدد

متولیان ورزش قهرمانی و هم پوشانی ماموریت و نقش ملی آنها، بررسی مستقلاً را می‌طلبد.

خود ورزشکار شامل، شرایط ورزشکاران المپیک در دوران قهرمانی، توجه و اهمیت دادن خود ورزشکار به دلیل شرایط چالشی ورزش قهرمانی در مواقعی بسیار تسهیل‌کننده بوده است. نقش ورزشکار تقریباً در اکثر تحقیقات مرتبط بررسی شده و تأثیرات منفی و مثبت آن ارائه شده است. در نتایج تحقیقات گوردن و لاویل (۲۰۱۲)، مک‌نایت و همکاران (۲۰۰۲)، استمبلوا (۲۰۱۰)، اریپک و همکاران (۲۰۰۲)، تجاری و مشکل‌گشا (۱۳۹۲)، تسهیل‌کننده بودن این عامل کاملاً اثبات شده است.

سازمان‌های ورزشی کشور شامل، آکادمی‌های ورزشی، ارتباط مستقیم یک سازمان تحت عنوان فدراسیون ورزشی ملی با ورزشکار، نقش پررنگ حمایتی و بین‌المللی کمیته ملی المپیک، تأثیر بسیار زیادی در روند موفق انتقال ورزشکار از حرفه ورزشی به زندگی اجتماعی دارند. این یافته‌ها با نتایج تحقیق کنگره استقلال جنبش المپیک در سال ۲۰۰۸ و نتایج تحقیق اتحادیه اروپا در لهستان در سال ۲۰۱۲، تجاری و مشکل‌گشا (۱۳۹۲) همسو می‌باشد. تفاوت فاحش ساختار باشگاه داری در سطح ملی کشورمان با آنچه اصول اساسی باشگاه‌ها را در دنیا تشکیل می‌دهد بررسی این عامل را دشوار می‌نماید.

در بلوک موانع، بیشترین همپوشانی در کدهای زیر به چشم می‌خورد:

- عدم توجه خود ورزشکار در دوران قهرمانی، تمرکز کامل روی کسب نتیجه در دوران قهرمانی، منجر به احساس خلأ ناگهانی پس از اتمام دوره قهرمانی شده و مانع بزرگی محسوب می‌گردد. همانطور که قبلاً گفته شد، نقش ورزشکار در قالب تحقیقات مرتبط بررسی شده و عامل مهمی به شمار می‌رود. نتیجه تحقیقات اریپک و همکاران (۲۰۰۲)، گراف و سایمون جونز (۲۰۱۳) توجه بیشتر خود ورزشکار را در دوران قهرمانی به عنوان یک عامل اثربخش تأیید می‌نمایند.

- ساختار فعلی ورزش کشور شامل، نبود فرایند مشخص روند انتقال حرفه ورزشکار، عدم اتصال سیستم آموزش و پرورش به ورزش قهرمانی از موانع می‌باشند. توجه به این عامل در نتایج تحقیقات کمیته بین‌المللی المپیک (۲۰۰۸) توصیه شده است، در تحقیق موسوی (۱۳۹۳) به عنوان یک عامل بازدارنده تأیید شده است. در تحقیق و توافقنامه‌های ماحصل منطقه فرانسوی زبان بلژیک و نیز اتحادیه اروپا در لهستان ۲۰۰۸ نیز به منظور

برطرف نمودن این گونه چالش‌ها، تأییدکننده می‌باشد.

- آموزش و یادگیری شامل: ضعف شدید در زبان انگلیسی ورزشکاران، نبود ساختاری آموزشی ویژه قهرمانان از موانع بزرگ است. در نتایج تحقیقات ۲۰۰۸ کمیته بین‌المللی المپیک، توافقنامه اتحادیه اروپا (۲۰۱۲)، اریپک و همکاران (۲۰۰۲)، ساپتو (۲۰۱۲)، ناتالیا استمبلوا (۲۰۰۲) اثرات مثبت آموزش‌های خاص ورزشکاران تأیید و عدم توجه به آنها رد شده است.

- مدیریت شامل: ضعف در میزان تسلط مدیران ورزشی به موضوع انتقال حرفه ورزشکاران، ضعف در مدیریت زمان ورزشکاران در دوره قهرمانی و اردوها از موانع دیگر یاد شد. توصیه کمیته بین‌المللی المپیک به خصوص در نتایج تحقیق خود در سال ۲۰۰۸ به سازمان‌های زیرمجموعه خود مبنی بر توجه، مشارکت و مراقبت از ورزشکاران و ایجاد محیط مناسب و امن تأییدکننده اهمیت این قضیه می‌باشد. بررسی مدیریت زمان در دوران قهرمانی در تحقیق مک نایت و همکاران (۲۰۰۲)، موریس و همکاران (۲۰۰۷) تأییدکننده این موضوع می‌باشند کلیه تحقیقات موجود در این زمینه اساساً به دلیل عدم توجه کافی به اهمیت این موضوع، تفاوت در مدیریت‌های ورزشی کشورها و بررسی اختصاصی موضوع صورت گرفته است.

- رویکرد بین‌المللی شامل: تاثیر زیاد جذابیت رویدادها و مسابقات بزرگ ورزشی مانند المپیک که باعث تحت تاثیر قرار دادن ورزشکاران و اطرافیان آنها شده و موجب غفلت از ابعاد دیگر زندگی ورزشکار می‌شود، یک مانع محسوب شده است. مطابق با تحقیقات کمیته بین‌المللی المپیک ۲۰۰۸، توصیه شده است از توجه به ابعاد مختلف زندگی ورزشکار حتی پس از دوره قهرمانی غفلت نشود. در تحقیقات صالحی و همکاران (۱۳۹۳)، نیز به دلیل سازگاری چندوجهی و پیچیده انتقال ورزشکاران، توجه به همه جوانب زندگی ورزشکار را توصیه نموده است.

- در محیط ملی ورزشکاران ما، نتیجه‌گرایی مطلق به خصوص خواستگاه جامعه نهادینه شده است. قطعاً با انتقال اطلاعات و دانش صحیح و مستمر از سوی سازمان‌های متولی ورزش قهرمانی و افراد مسئول در سطح جامعه می‌توان تأثیر بسیاری در تغییر این نگرش داشت که مطابق این تحقیق در جامعه ورزشی ما کمتر به آن توجه شده است. در نتایج تحقیق ۲۰۰۸ کمیته بین‌المللی المپیک و ۲۰۱۴ این سازمان با خروجی دستور کال

۲۰۲۰ المپیک توصیه‌های کلیدی به سازمان‌های المپیک زیر مجموعه خود در این زمینه صورت گرفته است. تحقیق گوردن و لاویل (۲۰۱۲)، استمبلوا (۲۰۱۰)، مورفی (۲۰۱۰)، اریک و همکاران (۲۰۰۲)، ساپتو (۲۰۱۲) این موضوع را تأیید می‌نمایند.

- تأثیر فرهنگ و سطح اجتماعی خانواده در خیلی از موارد به عنوان موانع عنوان شده است. از آنجائی که مطابق تحقیق صورت گرفته انتقال اطلاعات و دانش روز در این زمینه از طریق سازمان‌های متولی، افراد مسئول و در نهایت ورزشکار، محیط اطراف وی و خانواده یا به کندی صورت می‌گیرد یا اصلاً توجه نمی‌شود، خانواده‌ها نیز حمایت‌ها، هدایت‌ها، توجهات خود را به فرزند ورزشکارشان بر اساس ذهنیت، محیط و فرهنگ خود اعمال می‌نمایند. نتایج تحقیق گوردن و لاویل ۲۰۱۲، مک ناید و همکاران ۲۰۰۲، تجاری و مشکل گشا ۱۳۹۲ این موضوع را تأیید می‌نمایند.

با توجه به ماحصل یافته‌ها و بررسی‌های صورت گرفته در برخی از کشورها، لازم است در هر کدام از این حوزه‌ها بخصوص فرایند و سیستم آموزشی خاص ورزشکار و توجه ویژه به دستورالعمل‌ها و تجربیات بین‌المللی در این زمینه تمرکز و برنامه‌ریزی‌های راهبردی صورت گیرد.

همان‌طور که قبلاً نیز توضیح داده شد، توجه به ابعاد مختلف زندگی ورزشی و اجتماعی ورزشکاران چه در دوره قهرمانی و چه پس از پایان آن یکی از دغدغه‌ها و موضوع‌های مهمی است که سازمان‌های ورزشی بالادستی در دنیا از جمله کمیته بین‌المللی المپیک به آن پرداخته است. محقق مسئول این مقاله، به دلیل داشتن تجربه کاری نزدیک با حوزه ورزش، ورزشکاران و آموزش طی سال‌های طولانی، نیاز مبرم به مطالعه، بررسی و توجه به این موضوع را در ورزش کشور حس نموده و به تحقیق روی بخشی از آن پرداخته است. اکنون با یافته‌های خود در کارگروه‌ها و کمیسیون‌های تخصصی کمیته ملی المپیک با دستور جلسه مرتبط حاضر و اسناد، دستورالعمل‌ها، مستندات کشورهای دیگر و یافته‌های تحقیق خود را در اختیار قرار می‌دهد که منجر به رویکرد بسیار مؤثر و کارایی نیز شده است. پرداختن جدی به برنامه‌ریزی آموزش خاص ورزشکاران به غیر از آموزش‌های فنی، بکارگیری شغلی قهرمانان المپیک پس از گذراندن دوره‌ها و برنامه‌های مورد نیاز طراحی شده و تبیین ملاک‌ها و شاخص‌های دقیق‌تری برای مشارکت ورزشکاران قهرمان به خصوص المپیک از ماحصل انتقال این اطلاعات می‌باشد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- تجاری، فرشاد و الهام مشکل‌گشا (۱۳۹۲)، روند انتقال ورزشکاران از ورزش قهرمانی به بازنشستگی: مدل مفهومی چارنر و اسپلزبرگ، **مطالعات مدیریت ورزشی**، شماره ۹۱، مهر و آبان: ۶۳-۸۰
- صالحی، حمید و همکاران (۱۳۹۳)، عوامل اثرگذار بر فرایند کناره‌گیری از ورزش قهرمانی در ورزشکاران بازنشسته ایرانی، **رفتار حرکتی و مدیریت ورزشی**، شماره ۱۵، بهار: ۱۴۳-۱۵۶
- موسوی، سید جعفر (۱۳۹۳)، بررسی عوامل مؤثر بر پایان دوره قهرمانی ورزشکاران حرفه‌ای، **پژوهشنامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی**، شماره ۲۰، پاییز و زمستان: ۱۴۳-۱۵۴

ب) منابع لاتین

- Adecco Group(2005), Athlete365 Career+ Outreach Workbook, International Olympic Committee, p.3, Athlete365 Career+ website:
www.olympic.org/athlete365/career
- Eklund, Robert C., DeFreese, J., D.(2015), Athlete Burnout: What WE Know, What We could Know, and How We Can Find Out More, *International Journal of Applied Sports Sciences*, Vol.27, No. 2: 63-75
- EU Expert Group "Education & Training in Sport" at its meeting in Poznań on 28 September (2012), *EU Guidelines on Dual Careers of Athletes, Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport*
- Gordon, S. & Lavalley, D. (2012), Career transitions. In T. Morris & P. Terry (Eds.), *The new sport and exercise psychology companion* (pp. 567-582)
- International Olympic Committee (2018), *Sport Administration Manual Book*, pp. 12-13, www.olympic.org/olympic-agenda-2020
- International Olympic Committee (2018), *Sport Administration Manual Book*: 202-205
- Jones, Gruffudd, Sion (2013), Are professional athletes ready for life after sport?, Cardiff School of Sport, Dissertation Assessment Performa: Empirical
- J. Robert Grove and et al, (1998), Account-Making: A Model for understanding and Resolving Distressful Reactions to Retirement from Sport, *The Sport Psychologist*, Human Kinetics Publisher, 12,52-67
- Kadlcik, Jiri, Flemr, Libor (2008), Athletic career termination model in the Czech republic, *International review for the sociology of sport*, 43/3, pp. 251-269
- McKnight, K. M., Bernes, K. B., Gunn, T., Chorney, D., Orr, D. T., & Bardick, A. D. (2009). Life After Sport: Athletic Career Transition and Transferable Skills. *Journal of Excellence*, 13, 63-77.

- Morris and et al,(2014), An Analysis of Organizational Structure and Transition Outcomes in the Youth-to-Senior Professional Soccer Transition,Liverpol John Moories University researchonline, pp.216-234
- S. Cecic´ Erpic and et al. (2002), The effect of athletic and non-athletic factors on the sports career termination process, Psychology of Sport and Exercise 5 : 45–59
- Stambulova, Natalia (2010), Counseling Athletes in Career Transitions: The Five-Step Career Planning Strategy, Journal of Sport Psychology in Action, 1: 95-105
- Strauss, A. & Corbin, J. (2015). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
- Suptu, M., Faisal (2012), Athletic Career Transition: A qualitative inquiry into ex-athletes' experiences of the sports system in Singapore, Master Thesis in Sport and Exercise Psychology, Department of Sport Sciences University of Jyvaskyla:1-15

